



חלקיה השונים של העבודה

א. הפתיחה

למה חשוב לכתוב פתיחה טובה?

הפתיחה היא המבוא, חדר הכניסה אל העבודה. היא צריכה להציג לקוראים את המידע שהם חייבים לדעת לפני קריאת העבודה, ולשתף אותם בבעיות (העקרונות, לא האישיות) שאתן התמודד/ה הכותב/ת. כאשר קורא/ת ניגש/ת לטקסט, אין הוא או היא יודע/ת מה נכתב בו. ניתן אמנם להפיק מידע מסוים מן הכותרת ומהיכרות אפשרית עם מקור הטקסט או עם הכותב, אך עדיין צריך "להיכנס לעניינים" ולהבין במה עוסק הטקסט. לפתיחה ישנם מרכיבים הכרחיים, מרכיבים אופציונאליים ומרכיבים שתלמידים לעיתים מוסיפים אך מוטב להשמיטם.

המרכיבים ההכרחיים:

- הצגה של הנושא הספציפי של החיבור (המנוסח לעיתים כשאלת מחקר);
- תבנית משפך הממקמת את השאלה בתוך התחום. הכוונה היא שרצוי לעיתים קרובות שהפתיחה תפתח בהצגת מיקומו של הנושא הספציפי שבו בחר/ה הכותב/ת להתמקד בתוך התחום או הנושא הרחב שאליו הוא משתייך. המשפך גם מכווון את הקורא/ת פנימה, לקריאה דינאמית עם הכותב/ת.
- כל אחד מהמרכיבים האופציונאליים עשוי להיות הכרחי בעבודה נתונה, והכללתו תיקבע על בסיס שיקולים של אופי הטיעון, ההיקף, ומורכבות המהלך. להלן הנפוצים במרכיבי פתיחה אלה:
 - סקירת מצב המחקר וגישות מחקריות;
 - הצגת רקע תיאורטי שבמסגרתו ובכליו יתנהל הדיון;
 - הצגת המתודולוגיה;
 - הבהרת המהלך שבו נקט/ה הכותב/ת;
- במקרה שנעשתה סלקציה של הקורפוס או של ההיבטים הנבחרים – הצדקה של הבחירה שנעשתה;
 - רקע של תקופה או של מצב, ביוגרפיה של דמות;
 - נתונים רלבנטיים בלזווית פרשנות;
 - הגדרת המושגים המרכזיים שישמשו את הכותב/ת בעבודה;
 - תרומתה הצפויה של העבודה הנוכחית למחקר.
- המרכיב שמופיע לעיתים בפרק המבוא בעבודות של תלמידים, וראוי לוותר עליו, הוא הסיבות לעניין שמגלה הכותב/ת בנושא הכתיבה.

היקף הפתיחה יחסי להיקף העבודה, ומקובל שהוא כ- 10 עד 15 אחוזים מהיקפה.

ב. גוף העבודה

לגוף העבודה ישנם מספר מבנים אפשריים, ולעיתים קרובות נעשה בעבודה שימוש ביותר מסוג אחד של מהלך, או ציר, שסביבו היא סבה.

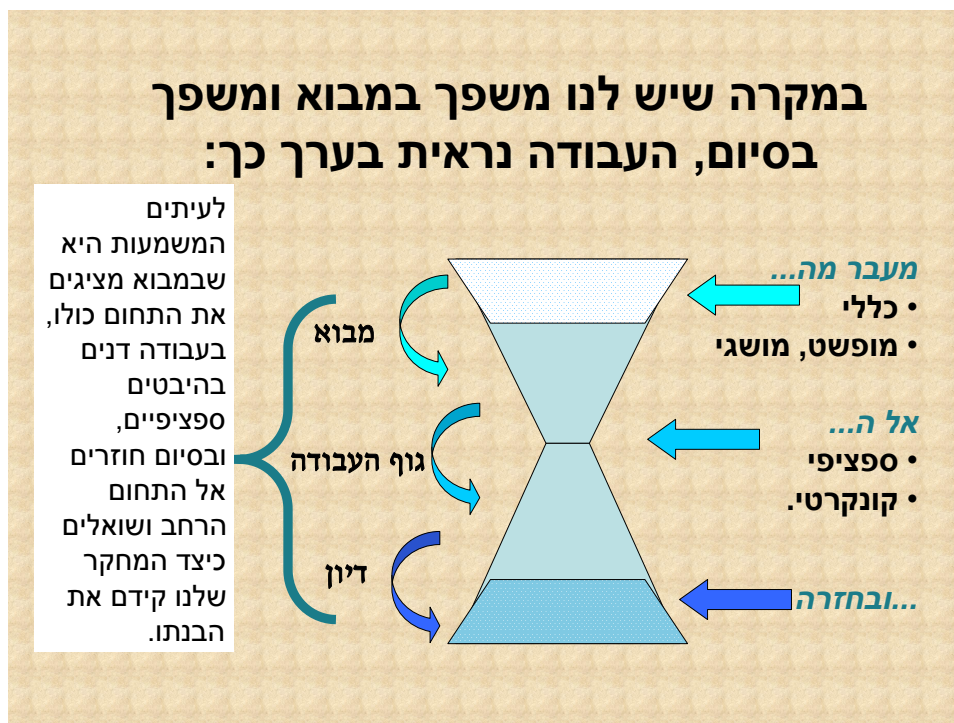
- **ציר הסקירה** הוא מבנה שבו נסקרים כל הנתונים והעדויות של הקורפוס שהוגדר בפתיחה על-פי הקריטריונים שהותוו גם הם בפתיחה.
- יתרונות הציר הזה הם שהוא מקובל מאוד, הוא ממצה את כל החומר בלא סכנת השמטה, והוא מדגיש את השיטתיות של המחקר. החיסרון העיקרי שלו הוא שהוא משעמם, ושלעיתים קורה שפריטים מוצגים מבלי שיהיה מה לומר או לחדש לגביהם.
- ראוי לארגן את הסקירה על-פי עקרון לוגי כלשהו שאינו בהכרח הסדר שבו נקרו העדויות לפני הכותב/ת. לדוגמה, אם הכותב/ת בוחנת/ת הופעות של מילה מסוימת בספר מסוים, במקום לסקור אותן לפי הסדר שבו הן כתובות בספר, מוטב לסדרן לפי המשמעויות שהתגלה שיש למילה בהקשרים שונים. לעיתים קרובות קורה שהמשמעויות השונות אינן ידועות לפני המחקר, ומתגלות במהלכו. לכן סדר העבודה שלנו הוא אולי סדר ההופעות, המבטיח מיצוי מלא, אך סדר ההצגה



- בכתיבה יכול כבר לשקף מסקנות. במילים אחרות, לעיתים קרובות הארגון הוא שמשקף את **הרעיון** או **התזה** של העבודה. צורות ארגון נפוצות: הפרישה הכרונולוגית (מן המוקדם אל המאוחר), הפרישה התהליכית (הגורמים לתופעה, הביטויים שלה, ההשלכות שלה), פרישה הדרגתית (מהפשוט למסובך, או להיפך; מהפחות חשוב לחשוב יותר, או להיפך; מהידוע לבלתי ידוע, או להיפך), פרישה לפי היבטים (חברתיים, כלכליים, ביטחוניים / גופניים, נפשיים / פרשנויות מסוגים שונים וכו'), פרישה של תיאור חזותי (מימין לשמאל או מלמטה למעלה).
- ❖ **בציר ההשוואה** עדיף לארגן את העבודה הסופית על פי הקריטריונים (התבחינים) ולא על פי מושאי ההשוואה.
- ❖ **בציר הפולמוס** יש לשים דגש על הצגת העמדה שלך מול עמדתם של אחרים על רקע הגישות המחקריות שמהן הן נובעות, כדי להפוך את הפולמוס למועיל.
- המבנה הזה מחייב הצגה של ההשלכות של העמדות האפשריות השונות, או במילים אחרות הצדקה של הנקיטה בעמדה שלך.
 - על כל העמדות להיות מיוצגות בהגינות, הן מסיבות מוסריות והן משום שאם הקורא יבחין שעמדה כלשהי אינה מיוצגת בצורה מהימנה הוא לא ייתן את אמונו בעבודה כולה.
- ❖ **בציר הליניארי**, צבירת, כל מסקנה מובילה למהלך הטעוני הבא. במהלך כזה אין צורך בסיכום, משום שהמסקנה האחרונה נובעת מכל המסקנות שנוצרו בדרך.
- ❖ ציר נוסף הוא **הנהרת הקונקרטי באמצעות ההקשר הרחב יותר**. זהו מהלך מקובל, גם אם לא תמיד באופן עצמאי.
- לדוגמה, אם אנחנו רוצים לדון בעיצוב דמותה של מיכל בת שאול, אנחנו יכולים לעשות זאת באמצעות התבוננות באופן שבו מעצב המקרא דמויות נשים שונות.
 - המהלך הזה מוכרח להיות טבעתי במבנהו: הצגת השאלה הקונקרטי, הצגת ההקשר הרחב שנועד להנהיר אותה, וחזרה אל השאלה הקונקרטי.
- ❖ תמונת המראה של ציר זה הוא **חידוד ההקשר הרחב באמצעות מקרה בוחן קונקרטי**.
- אם אנחנו רוצים לדון ביחס לנשים נוכריות במקרא, אנחנו יכולים לעשות זאת באמצעות בחינת ייצוגן של איזבל ורות.
 - גם המהלך הזה מוכרח להיות טבעתי במבנהו: הצגת השאלה הרחבה, חידודה באמצעות התבוננות במקרי הבוחן שבחרנו, וחזרה אל השאלה הרחבה.
- מרבית החיבורים משלבים, כאמור, צירים מסוגים שונים, וטוב שכך. אל תחששו ממהלכים מורכבים!**
- ❖ במקרים שבהם יש שילוב של כמה מבנים פנימיים חשוב מאוד להבהיר אותם במבוא, וכן **לסמנם בטקסט** (עתה נתבונן ב... לצורך...; לאחר שסיימנו את ההשוואה, נחזור לבחינת מושא המחקר העיקרי שלנו... בניגוד לעמדתו של... עמדתו של... היא...)
- ❖ בעבודות רבות יש **סטיות** מן המהלך המרכזי. כדי לעסוק בשאלת המחקר באופן מעמיק, נחוץ לעיתים להבהיר מושגים שונים, לברר עמדות שונות, לתת רקע וכדומה. הסטיות גם הן חלק ממורכבות המהלך, וגם אותן יש **לסמן** במפורש בכתיבה.
- ג. הסיום**
- לעיתים קרובות **הסיום הוא החלק המשמעותי ביותר של העבודה**, שכן הוא זה שמשקף את התמודדותו של הכותב עם החומר שהוצג במהלך העבודה, ואת שיקול הדעת שלו לגבי הנתונים שנאספו ונרשמו. כמו לגבי הפתיחה, כך גם לגבי הסיום, ניתן להצביע על רשימה של מרכיבי תוכן אפשריים שלא כולם ייכנסו לכל עבודה. ההחלטה אם לכלול מרכיב נתון בעבודה מסוימת תלויה



- באופי העבודה ובטיב העיבוד שהפעילה/ה הכותב/ת על הנתונים שנאספו במהלכה. סוגי התוכן העיקריים שניתן לפגוש בסיום הם אלה:
- ✎ סיכום, אשר מבליט ומרכז את עיקרי הדברים שנכתבו בפרקי העבודה. בעבודה מקיפה יש לעיתים סיכום לכל פרק, ובסוף העבודה – פרק מסכם של כל המהלך. שימו לב, עם זאת, שהסיכום מיותר כאשר משמעותו היא חזרה על מה שכבר נאמר. הוא חשוב כאשר מהלך העבודה מורכב ממספר צירים נפרדים. במקרה זה הוא משמש לצירוף המסקנות הנובעות מהם.
 - ✎ דיון ומסקנות, אשר מציגים ניתוח-על, השלכות, שאלות שנובעות מהעבודה, המלצות לעתיד, מסקנות כלליות מתוך המסקנות המקומיות יותר שהוצאו במהלך פרקי העבודה השונים. במקרה זה הסיום אינו משמש לחזרה גרידא אלא להוספה של צעד למהלך העבודה.
 - ✎ משפך הפוך לזה ששורטט בפתיחה. כלומר, הצגת השלכותיהן של המסקנות שהוסקו במהלך העבודה לתחום כולו, או שאלות מחקר נוספות העולות מהן. יש משהו אלגנטי בסיום שהוא תמונת ראי של הפתיחה.
 - ✎ לעיתים הסיום פותח את הנושא מחדש, מציג שאלות חדשות, למחקר הבא או לעבודה אחרת, ומשאיר את הקורא/ת עם סימני שאלה חדשים. חשוב, כמובן, שהשאלות לא ייצרו רושם שהכותב/ת פשוט לא הצליח/ה להתמודד עם המטלה ולענות על השאלות שהציב/ה לעצמו/ה בתחילתה.
- אין להוסיף בסיום נתונים ונימוקים שלא נכתבו בגוף העבודה.** המידע החדש שיש בסיום צריך לנבוע ממה שכבר נאמר, ולא מתוך ראיות חדשות שהקורא/ת טרם בחנה/ה.



מבוסס בעיקר על הרצאה של ד"ר עמיאל ורדי ועל דף הנחיות של נחמה פרקר. כמו כן על מצגות מאת נורית נוביס-דויטש וגילה וכמן, ועל חומר שהצטבר ביחידה לכתיבה אקדמית של המכינה הקדם-אקדמית של האוניברסיטה העברית.